

Bilim Özgürlüğünün Savunusu: Nymphomaniac'ı İzlemek

30 Nisan 2014
Kerem Altıparmak

Çok olmadı, hatırlanacaktır, yönetmen Lars von Trier'in Nymphomaniac filmi Türkiye'de vizyona giremedi. Kültür ve Turizm Bakanlığı Değerlendirme ve Sınıflandırma Üst Kurulu filmi gösterime uygun görmedi. Hayatta bir çok şeye karar verebilirdik bu Kurula göre ama hangi filmi izleyeceğimize karar veremezdik, +18 bile olsak. Onlar bizim yerimize seyredip, uygun olmadığına karar vermişlerdi. Bu karar her yönüyle eleştiriye açık ama bu yazının merkezini oluşturmuyor. Bu yazı bir savunma. Üniversitede bilim ve sanat özgürlüğüne yönelik saldırılara karşı bir savunma.

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi olarak yasaklanan filmi Üniversitede izlemeye karar verdik. Bir üniversitenin insan hakları merkezi için müstehcenlik gerekçesiyle sınırlandırılan bir filmde daha iyi bir ifade özgürlüğü atölyesi olamazdı çünkü. Tepki geleceğini tahmin ediyorduk tabii. Malum İnternet sitesi, "porno gösteriyorlar" diye ayağa kalktı.

Öğrendiğimize göre, bir iki başka şikayet daha olmuş. Ama şikayetler arasında en ilginç Başbakanlık İletişim Merkezine (BİMER) yapılan bir başvuruydu. Başvurucu, filmle ilgili olarak "gereğinin yapılmasını" istiyordu. Başbakanlık gereğini YÖK'e, YÖK Ankara Üniversitesi Rektörlüğüne, Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanlığına, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanlığı da İnsan Hakları Merkezi Müdürlüğüne yolladı. Bireysel bir şikayetin bu şekilde tıkr tıkr işlem görmesi, hep bunun için çaba harcayan biri için sevindirici tabii ama nihayetinde bir cevap da yazmak gerekiyordu. Benim de daha aşağıya yollayabileceğim bir merci yoktu. Önce çok gereksiz gördüğüm bu işin, bilim ve sanat özgürlüğünü kamusal bir şekilde savunma fırsatı yarattığını gördüm. O nedenle tamamen farklı düşünsek de belki de şikayet eden şikayetçiye bu fırsatı yarattığı için teşekkür etmeliyim.

Oturup, Nymphomaniac filminin neden üniversitede gösterilmesi gerektiğine dair bir görüş hazırladım. Orada da kalacaktı aslında yazdıklarım. Ama aklıma çok değer verdiğim sevgili bir dostum, burada kalmasın, bu savunmayı yayınla deyince, savunmayı kamusal bir savunmaya çevirmeye karar verdim. Verdiği cesaret için kendisine teşekkür borçluyum. Aşağıdaki metni, genel bir bilim ve sanat özgürlüğü savunması olarak okuyabilirsiniz.

Savunma

1. İnsan Hakları Merkezi Müdürlüğüne, yukarıda ilgi sayısı verilen başvuru ile ilgili görüşleri sorulmuştur. İlgili açıklamalar aşağıda dikkatinize sunulmuştur.
2. Fakültemiz İnsan Hakları Merkezi, 14-15 Nisan 2014 tarihlerinde yönetmen Lars von Trier'in Nymphomaniac filmi göstermiş, ardından da film eleştirmeni Cüneyt Cebenoyan'ın katılımıyla von Trier sineması ve film üzerine bir tartışma düzenlemiştir.
3. Şikayetçi X, filmin pornografik olduğunun bilinmesine rağmen gösterilmesine karşı çıktığını belirterek Başbakanlık İletişim Merkezi'ne başvuru yapmış, gereğinin yapılmasını istemiştir.
4. Gereğinin yapılmasının ne olduğu anlaşılacakla birlikte, muhtemelen filmin gösteriminin yasaklanması istenmektedir. Film gösterildiği için bunun mümkün olmadığı açıktır. Bununla birlikte, yapılan başvuru ile ilgili açıklama yapma gereği vardır.
5. Pornografik olduğu iddia edilen film Dünyanın en ünlü yönetmenlerinden Lars von Trier'e aittir. Filmin Dünya'nın bilinen bütün üniversitelerde gösterimi olağandır. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi; Londra'da, Paris'te, New York'ta veya Tokyo'da bir üniversitede gösterilen filmi gösterebilir.
6. Konusu insan hakları olan bir merkezin, müstehcen bulunduğu için sınırlandırma getirilmek istenen bir filmi göstermesi ve tartışmasından daha doğal bir şey olamaz. Kanımızca ticari dağıtımının yasak olması da sorunlu olan bu filmin bilimsel tartışma amaçlı sınırlandırılması mümkün değildir. Anayasa'nın 27. maddesinde düzenlenen bilim ve sanat özgürlüğü hükmü "Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir" kuralına haizdir. Bu hak sadece Anayasanın 1 inci, 2 nci ve 3 üncü

maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz.

7. Bir filmin Üniversitede gösterilip tartışılmasının Anayasa'nın 1, 2 ve 3. maddeleri hükümlerini değiştirmeyi sağlamayacağı açıktır. Bilim ve sanat özgürlüğü, Anayasa'nın 26. maddesinde düzenlenen ifade özgürlüğünden de geniş bir koruma alanına sahiptir. Üniversiteyi farklı kılan, yasaklardan arınmış özgür bir tartışma ortamının varlığıdır.

8. UNESCO'nun Yüksek Öğretim Akademik Personelinin Durumuna İlişkin Tavsiye kararında belirtildiği gibi "Yüksek öğretim akademik personeli, uluslararası alanda tanınan tüm vatandaşların sahip olduğu kişisel, sosyal ve kültürel haklardan yararlanmalıdır" (para. 26).

9. Üniversite, bir devlet kurumunun müstehcen olduğunu tespit ettiği bir eseri incelemeyezse bilim yapamaz, üniversite olmaktan çıkar. O nedenle, bilim özgürlüğü ifade özgürlüğünden de geniş bir korumadan yararlanmalıdır. Bir idari birimin verdiği kararın bilime ve evrensel ölçülere uygunluğu tabii ki Üniversitenin inceleme konularından biridir. Ama bu gereklilik, konusu insan hakları olan bir Merkez için çok daha önemlidir. İnsan hakları konusu itibarıyla yasaklarla ilgilenir. Eğer yasaklara ilişkin incelemelerinde her Üniversite öğrencisinin ahlaki hassasiyetlerine göre hareket edilecek olursa üniversitede insan hakları incelemesi yapmak imkansız hale gelir.

10. Her ne kadar, gösterilen filmle ilgili alınmış bir yasak kararı varsa da bu karar Üniversiteyi ve Merkezimizi bağlamamaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı Değerlendirme ve Sınıflandırma Üst Kurulu filmi gösterime uygun bulmamıştır. İdari nitelikteki bu kararın kapsamı 18 Şubat 2005 gün ve 25731 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'te gösterilmiştir. Kurulun yetkisi Yönetmeliğin 1. maddesine göre "ülke içinde üretilen veya ithal edilen her türlü sinema filminin, ticari dolaşıma ve gösterime sunulmadan önce kayıt ve tescile de esas olacak şekilde değerlendirilmesi ve sınıflandırılmasının yapılmasına, değerlendirme ve sınıflandırma kurulu ile alt kurulların oluşturulmasına ilişkin"dir.

11. Görüldüğü gibi kurul filmin ticari dolaşım ve gösterimine ilişkin karar vermiştir. Merkezimiz tarafından yapılan etkinlik, ticari değil bilimsel bir etkinliktir. Filmden bir gelir sağlanması söz konusu olmadığı gibi herhangi bir ticari kaygıdan söz edilmesi de mümkün değildir.

12. Şüphesiz, her sanatsal ve bilimsel etkinlik tüm öğrencilerin veya tüm vatandaşların hoşuna gitmeyebilir. Ne var ki ifade özgürlüğü tam da burada değerlidir. AİHM'in yerleşik içtihadında belirttiği gibi "ifade özgürlüğünün sadece olağan karşılanan zararsız ya da önemsiz görünen bilgiler ya da düşüncelerin açıklanması açısından değil, ayrıca Devlete ve toplumun belirli bir bölümüne aykırılık taşıyan, onları şoke eden ve rahatsız eden düşüncelerin açıklanması açısından da geçerlidir".

13. İnsan Hakları Merkezi tarafından yapılan etkinlik, zorunlu bir etkinlik olmayıp, sadece isteyenlerin katılımına açık bilimsel ve sanatsal bir etkinliktir. Ne başvuru, ne de başka bir öğrenci etkinliğe davet edilmemiş, katılımcılar lehine veya aleyhine hiçbir işlem yapılmamıştır. Bu koşullar altında, başvuru hangisinin ihlal edildiği de anlaşılamamıştır. Başvuru, izlemediği bir filmin yasaklanmasını isteyerek Üniversitede sansür uygulaması istemektedir ki bunun kabulü mümkün değildir. Başvuru, kendi hakları ihlal edilmeyen bir kişinin başkalarının ifade, bilim ve sanat özgürlüklerinin sınırlandırılmasını talep etmekten ibarettir. Yukarıda açıklandığı gibi bilimin sınırları akademik kurumlardaki öğrencilerin ahlaki değerleri ile belirlenemez. Böyle yapılacak olursa Üniversitede bilim yapılamaz.

14. Etkinlik, çok sayıda öğrencinin ilgisini çekmiş, her iki günlük gösterimde gösterimin yapıldığı Konferans Salonu'nda katılımcıların oturacağı yer kalmamıştır. Bu durum, başvuru öğrencinin aksine çok sayıda öğrenci ve akademisyenin film gösterimi ve ardından yürütülen tartışmaya ilgi gösterdiğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

15. Şüphesiz vatandaşların bilgi alma ve hak arama özgürlüğü çok değerlidir ve desteklenmelidir. Ancak BİMER'in hiçbir ön incelemeden geçirmeksizin, bu tür başvuruları akademik birimlere göndermesi hem bilimsel özgürlükler üzerinde tehdit yaratmakta hem de akademik birimlerin vakitlerini almaktadır. Bu nedenle, bu tür başvurular bizzat Başbakanlık tarafından gerekçeli olarak reddedilmelidir. Başvuru gerekli görüyorsa, talebine ilişkin yargısal ve diğer idari yollar açıktır.

Gereğini bilgilerinize saygılarımla sunarım.